

25.6.2024

לכבוד
אגף ייעוץ משק המים
taagidim@enery.gov.il

הנדון: עמדת עמותת "צלול" לקול קורא לקבלת עמדות הציבור לעניין תאגידי המים והביוב ומתווה להפעלת משק המים והביוב לרשויות המקומיות

עמותת צלול מתנגדת בכל תוקף לביטול תאגידי המים והביוב והחזרת ניהול משק המים העירוני לידי הרשויות המקומיות בשל סיבות שיפורטו להלן שבתמציתן: הביטול לא יגרום לירידה במחיר המים, הוא יפגע באיכות השירות, ביעילות משק המים, יגרע מההשקעה בתשתיות ויגרום לפגיעה קשה בסביבה. במקביל, **תומכת "צלול" בצמצום מספר התאגידים, שמספרם גבוה לכל הדעות, באמצעות מתן הטבות לרשויות שיעמדו בדרישה זו.**

רקע

מאז קום המדינה הרשויות המקומיות היו אחראיות על משק המים והביוב שלהן – בחלקן בהצלחה וברובן בהצלחה מועטה, תוך השקעת חסר בתשתיות הביוב והמים. התוצאה היתה תקלות חוזרות ונשנות במערכות המים והביוב, היקף תשתיות לא מספק, תחזוקה שאינה עומדת בתקנים הנדרשים, אי שימוש בטכנולוגיות חדישות, אי עמידה בתקני איכות, פחת מים גבוה וזיהום הנחלים והים בשפכים. לא רק זאת, הכספים שנגבו מהצרכנים עבור תשלומי המים והביוב הושקעו בשלל תחומים שאינם משק המים והביוב העירוני.

ב-2021 חוקק חוק תאגידי מים וביוב, התשס"א 2021, שהסמיך את הרשויות המקומיות להקים תאגידי מים וביוב שתפקידם להבטיח רמת שירות נאותה, ייעוד ההכנסות להשקעה במערכות המים והביוב, עידוד החיסכון במים ושמירה על מקורות המים. עוד קבע החוק שהחל מיולי 2007 חל איסור על רשות מקומית להפעיל בעצמה את שירותי המים והביוב, וכי התיאגוד אינו נתון לשיקול דעת. כיום פועלים 56 תאגידי המספקים מים ל-156 ישובים, עוד 45 רשויות מספקות מים, 23 רשויות חייבות בתיאגוד על פי חוק וטרם התאגדו, ביניהן כפר שמריהו, סביון, להבים, עומר, בנימינה-גבעת עדה, פרדס חנה-כרכור, ראש פינה, מעילא, נשר, באר יעקב ועוד. נהרייה היא הרשות המקומית הגדולה ביותר שאין לה תאגיד. ואכן, במשך שנים מערכת הביוב של העיר סובלת מתקלות רבות שגורמות להזרמת שפכים לים ולסגירת חופי רחצה. אמנם הנהלת העירייה הנוכחית משקיעה במשק הביוב, אך ייקח עוד שנים להדביק את הפער שנוצר במשך שנים של הזנחה.

רשויות מקומיות רבות התנגדו לרעיון התיאגוד וכיום רבות מתנגדות לאיחוד התאגידיים. ויש להניח שהן עומדות כיום מאחורי החלטת שר האנרגיה והתשתיות לבחון מחדש את הנושא, תוך שימוש בטענה לפיה ביטול התאגידיים יביא לצמצום מחיר המים **טענה שהיא אחיזת עיניים שאין לה על מה להסתמך, ויש לקוות שחברי הוועדה שמינה משרד האנרגיה לא ילכו שבי אחריה.**

מחיר המים לא יפחת: מי שקובע את מחיר המים היא רשות המים, מתוקף סעיף 112א' לחוק המים, תשי"ט 1959. המחיר משקף את עלות אספקת שירותי המים והביוב לצרכן כשהמחיר הוא אחיד לכל הצרכנים - תאגידיים ורשויות שאינן מתואגדות. עם הקמת התאגידיים אכן מחיר המים לצרכן עלה, אך הסיבה לכך הייתה בעיקר התחלת עידן ההתפלה, שכיום מספקת כ- 75% הצריכה הביתית. באשר לטענה לפיה התאגידיים גרמו להטלת מע"מ על החשבונות – המציאות היא שבתקופת העיריות המע"מ היה מגולם במחיר המים העירוני וכיום הוא מופרד.

ב-2010 אושרה רפורמה במחיר המים והביוב, המבוססת על עקרון העלות המוכרת, שמטרתה לכסות את סך העלויות הנדרשות לביצוע השקעות במערכת המים והביוב ותפעולה. רשות המים קובעת את עלות הייצור ועל פיה קובעים את המחיר שמשקף את עלויות הייצור והאספקה. בינואר 2020 מחיר המים הממוצע היה 9.3 שקל למ"ק, מתוך סכום זה משקל עלויות התאגידיים - 44%, משקל רכישת המים ממקורות - 21%, משקל עלות הטיפול בשפכים - 21% ומשקל רכישת מים מותפלים 11% מהמחיר. בנוסף, משק המים בארץ פועל על פי עקרון ה"אמבטיה" שמטרתו להבטיח מחיר אחיד למים. צרכני ביתיים משלמים 3.5 מ"ק לנפש לחודש מעבר לצריכה זו נגבה מחיר גבוה יותר. משנת 2014 זכאים גם נכים קשישים וחולים לתוספת של 3.5 מ"ק מים במדרגות הנמוכות - 71% מסופקים לפי המחיר הנמוך, 26% לפי המחיר הגבוה ו-1.8% מסופקים לזכאים. **העלות השנתית** למשק מים שבו מתגוררות ארבע נפשות הוא 1,795 ₪ (כ-150 ₪ לחודש), למשק בית ובו חמש נפשות העלות השנתית היא 2,244 ₪ (כ-187 ₪ לחודש). (באם משרד האנרגיה אכן שואף להפחית את מחיר המים לכלל הציבור, פתוחה בפניו הדרך לקבוע תעריף שלישי לצריכה עודפת שאינה למטרות רפואיות – גינות גדולות, בריכות שחייה ועוד). לא רק זאת. מחירי המים בארץ **נמוכים** בהשוואה למחירים בעולם. מהעבודה "השוואת מחירי המים והביוב ל-15 מ"ק, עולה שמחיר המים במונחי כוח קניה ישראל נמצאת מקום רביעי בעולם (!) מהסוף, כשהמחיר נמוך יותר רק בקוריאה, מקסיקו ושוויץ (מקור: השוואת מחיר המים במגזר העירוני בישראל ובמדינות מפותחות 20 ביולי 2020, מרכז המידע של הכנסת). בין השנים 2010 – 2020 ירד מחיר המים במדרגה הנמוכה בשיעור מצטבר של כ-8.9% ועלה במדרגה הגבוהה שיעור מצטבר של 12.6%. מדד מחיר המים עלה בשיעור נומינלי של 1.3% שהיא הנמוכה ביותר בקרב 36 מדינות מפותחות. מדד מחיר המים הריאלי (בניכוי מדד המחירים לצרכן) ירד בישראל בכ-8.8% בהשוואה לעלייה של 8.1% במדינות אחרות. כלומר, גם הטענה לפיה מחיר המים בארץ גבוה אינה נכונה כלל ועיקר.

המסקנה המתבקשת היא שאם יבוטלו התאגידיים, ומשק המים יחזור לניהול העירוני, מחיר המים לא יפחת, שכן גם לרשויות צפויות עלויות גבייה ועלויות השקעה במשק המים העירוני. התוצאה שתהיה: ירידה בשירות, פגיעה סביבתית, הסטת התשלומים למטרות אחרות ונסיגה קשה באיכות משק המים והביוב.

פחת המים יגדל: המעבר לתאגידיים הביא לשיפור ניכר בפחת המים. על פי נתוני רשות המים מ-2020 פחת המים בתאגידיים עמד על 9.6% ואילו ברשויות שאינן מתואגדות - 12%. אמנם בעולם פחת מים גדול הרבה יותר, אך במדינה שבה המים הם משאב במחסור ושמשק המים שלה מבוסס על התפלה, לחיסכון במים ולצמצום הפחת יש משמעות עצומה ויש להעמיד את היעד על 5%. הזנחת משק המים שתבוא לאחר החזרה לרשויות, תגרום לעלייה בפחת בכל הארץ ותרחיק עוד יותר את המשק מהיעד המקווה.

השקעות במשק המים יופחתו: הקמת התאגידים הגדילה בצורה ניכרת את ההשקעות במשק המים, והיטיבה בעיקר עם רשויות חלשות וכאלה המצויות בגירעון תמידי. הקמת התאגידים גרמה לשיפור בצורת המים והביוב בישובים שמערכותיהם התאפיינו בכשלים רבים שגרמו למטרדים קשים ולתחלואה. לדוגמא: לולא הקמת תאגיד "מי הגליל" רשות המים לא היתה יכולה לסייע בהקמת הקו הגרוויטציוני שהוביל את שפכי הישובים דיר אל אסאד, מגיד אל כרום ואחרים למט"ש כרמיאל-מחשש שהכסף יבלע בקופת הרשויות הריקה. הקמת התאגיד אפשרה למדינה לסייע ללא חשש.

התנהלות התאגידים טעונה שיפור: האחראית על תאגידי המים והביוב היא רשות המים שמבקרת היבטים שונים בתפקודם ומפרסמת את תוצאות הביקורת. בדוח מבקר המדינה מ-2017 נכתב שהרשויות המקומיות לא מינו דירקטורים בתאגידים וכי חברי הדירקטוריונים לא וידאו שוועדות הביקורת בדירקטוריונים פועלות כסדרן, כשגם רשות המים לא הפעילה את סמכויותיה כלפי תאגידי המים שלא מינו דירקטורים ווועדות ביקורת כנדרש. עוד נכתב, שתאגידי המים אינם מקפידים על קיום הוראות חוק חובת מכרזים, וחלקם מנוהלים ברשלנות עד כדי הפקרות. הדבר גורם לפגיעה בעקרונות השוויון, היעילות והשקיפות. חלק מההתקשרויות, לעיתים בסכומים כספיים ניכרים, נעשו בניגוד לחוק חובת מכרזים וכללי מינהל תקין, מה שעלול להוות פרצה המאפשרת פגיעה בטוהר המידות" בדוח מ-2020 קבע מבקר המדינה שרשות המים ותאגידי המים אינם מפרסמים לציבור נתונים בדבר צריכה מוגברת של מים, שנובעת מנזילות וסיבות אחרות, וכי בדוחות השנתיים של התאגידים חסר פירוט אודות מספר הפניות ומספק הנזילות שהוכרו. עוד כתב המבקר שבדוחות השנתיים שמפרסמים התאגידים מצוין מספר הפניות, אך לא סוג הפניות. עלפי דוח רשות המים מ-2021 עלויות ההנהלה והתפעול של התאגידים גבוהות והתנהלותם הכלכלית לא יעילה. **כל אלה הערות חשובות שיש לתקן, אך הן אינן מצדיקות בשום אופן את סגירת התאגידים, אלא את הגברת הפיקוח עליהם.**

צמצום מספר התאגידים: ב-18 בינואר 2017 אישרה הכנסת בקריאה טרומית הצעת חוק לצמצום מספר תאגידי המים ל-11. ב-25 בדצמבר 2018 אישרה הכנסת בקריאה שנייה ושלישית הצעה לצמצום המספר ל-30, החלטה שלא הגיע למימוש. ב-2019 אישרה מועצת רשות המים את המבנה החדש של תאגידי המים שיכלול 28 תאגידים אזוריים במקום 56 תאגידים עירוניים כיום, מתוך אמונה שצמצום מספר התאגידים יקטין הוצאות הנהלה ויניב יתרונות רבים - כחלק מיתרון הגודל. ההחלטה זכתה, כצפוי להתנגדות ראשי הרשויות שדורשים לבטל את התאגידים ולהחזיר לקופתם את כספי המים והביוב. גם דוח מבקר המדינה מ-2020 קבע שיש ליישם את הוראות החוק בדבר התיאגוד האזורי ולצמצם את מספר התאגידים, לפעול להתייעלותם.

אלא שרבים במשק המים סבורים שספק אם אפשר לאחד בין תאגידי המים, וזאת נוכח התנגדות צפויה של ראשי הערים שיסרבו לוותר על השליטה בתאגידי המים, ויתנגדו לתאגיד משותף לכמה ערים שמספקים שירותים למספר רשויות. לדעתם, בעלי המניות בתאגידי המים יסרבו לשתף פעולה עם מהלך כזה. **אם רשות המים אכן מעוניינת באיחוד תאגידי המים היא תאלץ לתת הטבות ותמריצים רבים כדי לעודד את המהלך.**

סיכום

תאגידי המים בישראל פועלים למעלה מ-20 שנה. כמו כלל הגופים, חלקם מתנהלים ביעילות ואחריות, ואחרים ביעילות פחותה. אך אין ספק שהתאגידים חוללו מהפכה במשק המים הישראלי שרבים בעולם נושאים אליו עיניים.

כפי שהמליץ דוח המבקר, על רשות המים לשפר את הפיקוח על התאגידים ולדרוש מהם לעמוד באמות מידה לשירות, התייעלות, מניעת תקלות ואימוץ טכנולוגיות חדשות - אך בשום פנים ואופן אין לבטלם. ביטול התאגידים משמעותו חזרה לימים שבהם משק המים והביוב סבל מפחת גבוה, תקלות קשות בצנרת וגרם לזיהום סביבתי קשה, זיהום נחלים ומים, סגירת חופי רחצה ופגיעה בבריאות הציבור. טוב יעשה משרד האנרגיה והתשתיות באם יפעל לצמצום מספר התאגידים, תוך מתן תמריצים להתאגדות ולא יפעל לביטולם. באם יעשה כן, בשל שיקולים פופוליסטיים ושאיפה למצוא חן בעיני ראשי הרשויות - זו תהיה טעות קשה ובכייה לדורות.

פרטי המגישה:

דליה טל

מנהלת תחום מים ונחלים בעמותת "צלול"

טלפון: 0522468836

Daliat31@gmail.com